

Empirische, essentiële en mogelijke universalia: *Unzeitgemäße Betrachtungen* bij het ‘categoriale particularisme’ in de moderne taaltypologie

Klaas Willems
Universiteit Gent*

Abstract

Veel taaltypologisch onderzoek geschiedt tegenwoordig volgens de principes van het ‘categoriale particularisme’. Deze visie houdt in dat de concepten die in de beschrijvingen van individuele talen gebruikt worden, strikt taalspecifiek zijn; zij beantwoorden aan reële categorieën van talen. Vergelijkende, zgn. ‘crosslinguïstische’, concepten beschouwt men daarentegen als louter terminologische conventies. Zij bewijzen in de vergelijkende taalwetenschap weliswaar hun nut, maar zij staan niet voor categorieën die in de talen van de wereld voorhanden zijn; zij zijn m.a.w. constructies van taalkundigen. Deze bijdrage gaat na wat het categoriale particularisme betekent voor de plaats en ons begrip van de notie ‘universele categorie van taal’ in de theorie van de taalwetenschap, waarin er naast empirische universalia ook ruimte is voor een conceptueel niveau dat essentiële en mogelijke universalia omvat.

Et quidem quandocunque habetur cognitio adaequata,
habetur et cognitio possibilitatis a priori.¹
(Leibniz)

1. Inleiding

‘Categoriaal particularisme’ verwijst in de moderne taaltypologie naar de visie dat de categorieën die taalwetenschappers gebruiken in hun beschrijvingen van de talen van de wereld strikt taalspecifiek zijn (Haspelmath 2010:664). Er bestaan geen

---

* Ik dank Saartje Verbeke, Lenja Kulikov, een anonieme reviewer en de redactie voor hun opmerkingen bij een eerste versie van dit artikel.

¹ ‘En telkens als men een adequate kennis heeft, heeft men tegelijk a priori een kennis van de mogelijkheid.’

“crosslinguistic categories” (Dryer 1997:116, Haspelmath 2010:676), d.w.z. geen taaloverschrijdende categorieën die “pre-established” (Haspelmath 2007:119-120) en a priori op alle talen toepasbaar zijn. Het categoriale particularisme vormt in de eerste plaats een kritiek op het ‘categoriale universalisme’ van de generatieve taalwetenschap. Deze visie houdt niet alleen in dat er aangeboren categorieën bestaan in een Universele Grammatica (UG) die alle mensen met elkaar gemeen hebben en die in verschillende talen selectief worden gerealiseerd, maar ook dat kinderen tijdens de taalverwerving op basis van een “toolkit of language acquisition mechanisms” (Pinker & Jackendoff 2009:465, Jackendoff 2002:75) een selectie moeten maken uit een set van a priori gepostuleerde categorieën (cf. Haspelmath 2007:121, 2010:666-667; Evans & Levinson 2009:430).

Haspelmath (2007, 2010) pleit voor een terugkeer naar het standpunt van o.a. Franz Boas (1911) en structuralistische taalkundigen van de 20ste eeuw: de taalwetenschap dient de taalverscheidenheid zo gedetailleerd mogelijk aan het licht te brengen. Talen moeten, om een structuralistische boutade te gebruiken (Matthews 1997:198 & Coseriu 1977:317, 341), worden beschreven “in their own terms” (Haspelmath 2010:668, 2012:91). Men mag talen m.a.w. niet beschrijven aan de hand van noties als ‘subject’, ‘object’, ‘adjectief’, ‘naamval’, ‘affix’ enz. die ontwikkeld zijn in de Grecolatijnse linguïstische traditie, waarvan niet op voorhand zeker is dat zij ook van toepassing zijn op typologisch heel verscheiden talen. Met de huidige stand van kennis over taalverscheidenheid is dat zelfs zeer onwaarschijnlijk.²

Voor auteurs als M. Dryer en M. Haspelmath is het cruciaal dat men taalspecifieke categorieën (“language-particular categories”) die aangewend worden voor de beschrijving van fenomenen in specifieke talen, niet verwart met taaloverschrijdende concepten (“crosslinguistic” of “comparative concepts”) die gebruikt worden om talen met elkaar te vergelijken. Volgens het categoriale particularisme zijn vergelijkende concepten – in wat volgt, behoud ik de term ‘crosslinguïstisch’ omdat hij zich inmiddels ook in de Nederlandse taalwetenschap aan het inburgeren is – bovendien geen ‘Platonische concepten’, d.w.z. zij hebben geen transcendente realiteit op een abstract niveau van ‘taal’ in het algemeen aangezien alleen de concrete ‘talen’ van de wereld echt bestaan. Bijgevolg zijn crosslinguïstische concepten in tegenstelling tot taalspecifieke categorieën geen reële noties in het ‘hoofd’ van sprekers. Zij kunnen alleen terminologisch enig nut hebben, nl. om bij de vergelijking van talen overeenkomsten en verschillen te benoemen aan de hand van termen die algemeen bekend en relatief transparant zijn in de taalwetenschap. Dryer (1997) spreekt alleen over categorieën zoals ‘subject’ en

---

² Het inzicht dat talen niet alleen op lexicaal maar ook op grammaticaal vlak vaak fundamenteel van elkaar verschillen, reikt evenwel verder terug dan tot F. Boas. Van groot belang zijn o.a. G. W. Leibniz (1646-1716) en W. von Humboldt (1767-1835) (Trabant 2001).

‘object’. Haspelmath (2007, 2010) gaat aanzienlijk verder en betreft alle types van categorieën in zijn pleidooi voor het categoriale particularisme. Voor beiden geldt echter dat de enige soort valabele categorieën diegene zijn die de taalkundige m.b.t. specifieke talen kan postuleren en waarvan men kan aannemen dat er ook in het hoofd van de individuele sprekers van die talen iets aan beantwoordt. Het gevolg is dat ‘subject’, ‘object’, ‘nomen’, ‘werkwoord’, ‘adjectief’, ‘naamval’, ‘affix’, ‘tempus’, categorieën m.b.t. fonologische eenheden, enz. alleen in relatie tot een specifieke taal kunnen worden gedefinieerd. Universele definities zijn aldus constructies van taalkundigen waaraan in concrete talen niets beantwoordt. Volgens Dryer (1997:115, 123) zijn crosslinguïstische concepten in feite overbodig in de analyse, volgens Haspelmath (2010:675, 680) zijn zij analytisch wel nuttig maar onafhankelijk van de reële categorieën van talen.³

Er rijzen ten aanzien van het categoriale particularisme vragen van theoretische en methodologische aard. Op één vraag wil ik in deze bijdrage dieper ingaan: Hoe verhouden zich de taalspecifieke categorieën en de crosslinguïstische concepten tot elkaar? Als men immers tussen beide een “radical disconnect” aanneemt, zoals Newmeyer (2010:688) kritisch opmerkt, dan kan typologisch onderzoek op basis van uitvoerige taalvergelijking niet meer veel te maken hebben met gedetailleerd onderzoek van individuele talen, zoals het kenmerkend was voor het structuralisme (Matthews 1997). In wat volgt zal ik argumenteren dat de strikte scheiding tussen ‘reële’ taalspecifieke categorieën en schijnbaar louter ‘terminologische’ crosslinguïstische concepten (Dryer 1997:124) een constructie is van een specifiek taalkundig model, het categoriale particularisme, geen feitelijke disjunctie. Daarvoor baseer ik mij op een stelling van E. Coseriu (1977) die vandaag in de taaltheorie vrijwel vergeten is, nl. dat de taalwetenschap zich niet uitsluitend baseert op essentiële en empirische universalia, maar dat men daarnaast ook een andere soort universalia moet onderscheiden, zgn. mogelijke universalia.

2. Het tertium comparationis van de taaltypologie: “substance is universal”

Als alleen taalspecifieke *categorieën* reëel zijn, dan rijst de vraag waarop de crosslinguïstische *concepten* betrekking hebben. Volgens het categoriale particularisme zijn dergelijke concepten juist noch fout, aangezien er toch niets aan beantwoordt in de talen zelf, maar zij kunnen wel in meer of mindere mate productief zijn voor het onderzoek (Haspelmath 2010:678). In tegenstelling tot

---

³ Om de beide begrippen van elkaar te onderscheiden, worden in de typologie taalspecifieke categorieën soms met hoofdletter geschreven, taalvergelijkende concepten met kleine beginletter (cf. Haspelmath 2010:674).

andere typologen (bv. Plank 2007) betekent dat voor Haspelmath (2010:681) dat taalvergelijkend typologisch onderzoek in feite geen boodschap heeft aan gedetailleerde structurele analyses van afzonderlijke talen. De typoloog is immers niet geïnteresseerd in taalspecifieke categorieën maar alleen in eigenschappen en kenmerken die in vele talen voorkomen en ervoor zorgen dat talen met elkaar vergelijkbaar zijn (Haspelmath 2010:681). Om dergelijke eigenschappen en kenmerken aan het licht te brengen, moet de typoloog dan ook een beroep doen op iets wat universeel is, niet taalspecifiek, en dat is volgens Haspelmath “meaning”: “substance (unlike categories) is universal”, “comparison must be semantically based”, “we must hold the meaning constant – at least this must be universal” (Haspelmath 2007:119, 126-127).

Maar het ontgaat Haspelmath niet dat betekenis natuurlijk ook in hoge mate taalspecifiek is. Taaltypologen dienen daarom abstractie te maken van de verschillen tussen de “strictly linguistic meanings” van de afzonderlijke talen en zij moeten de vergelijking baseren op een semantisch niveau dat als voor alle talen gemeenschappelijk kan gelden. Dat is volgens Haspelmath (2007:127-128) het niveau van de vertaling – waarbij hij evenwel over het hoofd ziet dat men geen categorieën of taalspecifieke betekenissen vertaalt maar inhoudt van teksten (Coseriu 1977:339-342 & Coseriu 1978; vgl. Toury 2012). Het semantische niveau dat niet aan één taal gebonden is, is volgens Haspelmath, Dryer et al. echter niet om “interne” maar om “externe” redenen crosslinguïstisch vergelijkbaar (“commensurable”). Talen hebben m.a.w. universele eigenschappen en kenmerken met elkaar gemeen precies omdat zij allemaal “universal functional pressures” (Haspelmath 2007:128) weerspiegelen: “explanations for language are not language-internal but involve general functional and cognitive principles” (Dryer 1997:116; vgl. Evans & Levinson 2009:430, 444-445).⁴ Dat functionele en cognitieve principes de externe basis vormen die taalvergelijking, en de vaststelling van overeenkomsten tussen talen, mogelijk maakt, sluit uiteraard niet uit dat er ook andere redenen zijn voor overeenkomsten tussen talen, o.m. taalcontact en andere cultuurhistorische factoren (Evans & Levinson 2009, Dryer 1998, 2011; zie ook de discussie in Newmeyer 1998).

De geschetste redenering levert een theoretisch en een praktisch probleem op. De visie dat er alleen taalspecifieke categorieën bestaan, die daarenboven een externe grond hebben, impliceert theoretisch dat er geen universeel niveau bestaat in elke individuele taal. Alleen niet-taalspecifieke, algemene cognitieve principes worden

---

⁴ De stelling dat het typologische, vergelijkende onderzoek in feite los staat van het taalparticuliere onderzoek, ligt in het verlengde van de evenzeer door Haspelmath (2003) en andere typologen bepleite “semantic map”-theorie, die o.a. de universaliteit van de ‘substantie’ in dergelijke kaarten claimt. Over de relatie tussen het onomasiologische (universele) en semasiologische (taalspecifieke) perspectief in de “semantic map”-theorie, zie Willems (2015).

voor alle talen aangenomen. Bijgevolg zijn er ook alleen veralgemenende (generaliserende) uitspraken mogelijk over ‘talen’, geen universele uitspraken over ‘taal’. Het praktische probleem is dat de redenering lijkt te impliceren dat taalkundigen alleen vergelijkingen kunnen maken tussen zonder de verschillen ook te denken en te begrijpen bij ontstentenis van moedertaalcompetenties, met als gevolg dat de beschrijvingen niets kunnen zeggen over taal als universele menselijke activiteit. Maar daartegenover staat dat men niet alleen vanuit eender welke taal een metatalige uitspraak over gelijk welke andere taal kan maken, elke taalspecifieke competentie is ook een voldoende voorwaarde om gelijk welke categorie in om het even welke taal te denken en te begrijpen als een uiting van talige creativiteit (vgl. Casagrande 1963). Om de beide problemen te verduidelijken, kunnen we best dieper ingaan op enkele voorbeelden.

3. Case studies: subject en object in het Dyirbal en Acehnees

De vraag of er in het Dyirbal (Australische taal, Queensland) zinnen zijn met een subject, is voor Dryer in feite irrelevant; vgl. Dryer (1997:124):⁵

- (1) *bayi*   *yaɾa*   *miyanda-nyu*
 that-MASC-ABS   man-ABS   laugh-NONFUT
 ‘That/the man is laughing.’
- (2) *bayi*   *yaɾa*   *ba-ŋgu-n*   *ɖugumbi-ɾu*   *balga-n*
 that-MASC-ABS   man-ABS   that-ERG-FEM   woman-ERG   hit-NONFUT
 ‘The woman is hitting the man.’

Als men de “unieke” grammaticale relaties in het Dyirbal in detail beschrijft (zoals in Dixon 1972), dan zijn de volgende drie hypothesen van taalkundigen die zich interesseren voor het crosslinguïstische niveau volgens Dryer in feite allemaal even fout (of even “juist”):

- (i) het Dyirbal heeft geen subjecten,
- (ii) in het Dyirbal staat het subject in de absolutief,
- (iii) alleen in het split-systeem van voornaamwoorden 1^e en 2^e persoon kan er in het Dyirbal sprake zijn van subjecten, vergelijkbaar met het ons

---

⁵ De glossen in deze en de volgende voorbeelden betekenen: ABS: absolutief, ERG: ergatief, NOM: nominatief, ACC: accusatief, MASC: masculinum, FEM: femininum, NONFUT: niet-toekomstig tempus, SG: singularis, INCH: inchoatief. Verschillen in transcriptie van de voorbeelden komen in de literatuur veelvuldig voor.

bekende nominatief-accusatief-systeem van de meeste Indo-Europese talen, vgl. Dixon (1994:14):

- (3) *nyurra*   *nana-na*   *bura-n*
 you all-NOM   we all-ACC   see-NONFUT
 ‘You all saw us.’

Volgens Dryer (1997) is het echter hoogstens terminologisch relevant om van ‘subject’ te spreken m.b.t. het Dyirbal, in de mate dat men op die manier een vorm van gelijkenis tot uitdrukking kan brengen met subjecten in talen die wel deze taalspecifieke categorie bezitten (zoals het Engels).

Een gelijkaardige redenering ontwikkelt Dryer over het Acehnees (Austronesische taal, Sumatra). Hij stelt vast dat in die taal de grammaticale relaties met hun variabele markering van de argumenten aan de hand van (gedeeltelijk facultatieve) clitica adequaat kunnen worden beschreven aan de hand van Van Valins (1993) bekende concepten ‘actor’ en ‘undergoer’; de noties subject en object zijn overbodig. Het Acehnees is een taal met overwegend semantisch gebaseerde markering (cf. Dixon 1994), zoals blijkt uit de volgende voorbeelden van Dryer (1997:126) (*geu-* = ‘actor’, *-geuh* = ‘undergoer’):

- (4) *gopnyan*   *geu-jak*
 3SG   3SG-go
 ‘She goes.’

- (5) *gopnyan*   *rhët-(geuh)*
 3SG   fall-(3SG)
 ‘She fell.’⁶

De discussie over het Acehnees werd ingezet door enkele studies van J. Lawler (o.a. 1977) waarop M. Durie een reeks antwoorden publiceerde. Het centrale thema in het debat is dat Durie een bepaalde constructie als een ergatiefconstructie analyseert die Lawler als een passief had beschreven. Volgens Durie (1985, 1987, 1988) heeft het Acehnees een vrije woordvolgorde, maar er is een uitzondering, nl. de *lé*-constructie waarbij de ‘actor’ een markering met het prefix *lé-* krijgt indien het

---

⁶ Vgl.: (4') *gopnyan*   *geu-mat*   *lôn*
 3SG   3SG-hold   1SG
 ‘She holds me.’
 (5') *gopnyan*   *ka*   *lôn-ngieng-(geuh)*
 3SG   INCH   1SG-see-(3SG)
 ‘I saw her.’

na het werkwoord staat (de ‘undergoer’ staat dan vóór de ‘actor’), zoals in de volgende zin (Durie 1988:107):

(6)	<i>Ka</i>	<i>geu-côm</i>	<i>lôn</i>	<i>lé-gopnyan</i>
	INCH	3SG-zoenen	1SG	3SG
	‘She kissed me.’			

Durie noemt het prefix *lé-* een ergatiefmarkeerder. Lawler (1988) erkent de fouten in zijn analyses uit de jaren '70 en wijt die aan het feit dat hij zijn onderzoek binnen het inmiddels achterhaalde analysemodel van de Relational Grammar heeft uitgevoerd waarin apriori het bestaan van subject en object in alle talen wordt gepostuleerd (wat tegenwoordig onder typologen algemeen als een vergissing wordt beschouwd). Toch is Lawler niet overtuigd dat het Acehnees een ergatiefcasus heeft die louter met woordvolgorde correleert.⁷

Indien de beschrijvingen van het Dyrbal en het Acehnees waarop Dryer zich baseert correct zijn, dan tonen die aan dat grammaticale relaties als subject en object in die twee talen niet voorkomen. Subject en object zijn dus niet empirisch universeel. Of een bepaalde taal bv. een subject kent, is m.a.w. taalspecifiek, het hangt ervan af of in een bepaalde taal naast semantische ook morfosyntactische en constructionele kenmerken voorhanden zijn die we aanwenden om de notie ‘subject’ te definiëren. Is dat niet het geval, dan heeft die taal simpelweg geen subject. En zo is het kennelijk in het Dyrbal en het Acehnees.

4. Mogelijke, essentiële en empirische universalia

4.1. Eugenio Coseriu's typologie van universalia

Coseriu (1972, 1983, 2002) verdedigt een idiosyncratische visie op ‘taaltypologie’ in de geest van W. von Humboldt. Deze visie staat ver af van modern typologisch onderzoek omdat Coseriu ‘type’ met ‘taalspecifieke bouw’ (‘taalkarakter’) identificeert (cf. Lehmann 1988). Taaltypologie en universaliaonderzoek zijn voor Coseriu dan ook twee zeer verschillende disciplines. Belangrijk is verder het onderscheid dat Coseriu (1977:328) maakt tussen universalia van taal en universalia van de taalwetenschap. Wat de universalia van taal betreft, kan het logische statuut van taalkundige categorieën (waartoe ook kenmerken, functies en procédés behoren) volgens Coseriu (1977:318-328) van drieërlei aard zijn: 1) elke categorie is een

⁷ Van de drie onderscheiden taaltypes komen de nominatief-accusatief-talen het vaakst voor, gevolgd door ergatief-absolutief-talen (al dan niet met gespleten ergativiteit). Talen met overwegend semantisch gebaseerde markering zoals het Acehnees zijn daarentegen zeldzaam (naar schatting minder dan 5% van de talen van de wereld); zie Comrie (2013a & 2013b).

mogelijk universeel, 2) een categorie is ofwel essentieel, ofwel niet essentieel, 3) een categorie is ofwel empirisch universeel (algemeen), ofwel niet empirisch universeel (met tal van mogelijke gradaties). Het tweede en derde type universeel zijn algemeen bekend (vgl. o.a. Greenberg 1963:73, Greenberg et al. 1963:xix-xxi, Evans & Levinson 2009:437), wat echter niet geldt voor het eerste type.

Coseriu (1977:319) stelt in navolging van o.a. Saporta (1963:61) dat een categorie per definitie universeel is in de mate dat zij een *mogelijk* universele vormt. Een categorie die men in een taal gerealiseerd vindt, zou men in principe in elke taal kunnen vinden, zelfs al kent men – voorlopig – maar één taal die de categorie heeft. Er bestaat m.a.w. geen apriorische beperking waarom een bepaalde taal een categorie niet zou kunnen hebben (dat neemt evenwel niet weg dat men de aanwezigheid of afwezigheid van verschillende categorieën in één taal met elkaar kan correleren, vgl. het Humboldtiaanse ‘type’, Coseriu 1983, 2002, Lehmann 1988). Het domein van de mogelijke universalia is van zuiver conceptuele aard en omvat de thans bekende alsook de nog niet bekende feiten in talen. Dat verklaart waarom het moeilijk is om te voorspellen wat categoriaal volstrekt niet mogelijk is in een taal. Men moet er altijd rekening mee houden dat men iets kan vinden dat men voorheen nog in geen andere taal heeft vastgesteld – voor voorbeelden zie Dryer (1998:124), Haspelmath (2007:122-123, “crazy categories”), Evans & Levinson (2009:431), Dryer & Haspelmath (eds.) (2013) en “Das grammatische Raritätenkabinett” (<<http://typo.uni-konstanz.de/rara>>). Het feit dat men elke categorie als een mogelijk universeel opvat, maakt de notie ‘categorie’ niet zinledig of triviaal (Coseriu 1977:322; vgl. Moravcsik 2007:36). Het biedt gedeeltelijk een verklaring voor het feit dat taalkundigen geneigd zijn om een categorie die voor een bepaalde groep van talen erkend is, ook toe te passen op andere talen. Hier ligt een van de oorsprongen van de taaloverschrijdende categorieën die het categoriale particularisme als niet-reëel afwijst, nl. de intuïtie dat een categorie in één taal in principe ook kan voorkomen in andere talen. De bewering dat dergelijke crosslinguïstische categorieën niet bestaan (Dryer 1997:128) of niet bestaan “outside the minds of linguists” (133), gaat voorbij aan het feit dat elke categorie die men postuleert voor gelijk welke taal virtueel universeel is. Het is altijd mogelijk om aan de hand van taalvergelijking na te gaan of de categorie in verschillende talen kan worden vastgesteld, wat niet betekent dat men de verschillen tussen talen minimaliseert (Coseriu 1977:333; 1987:97). De pertinentie van een categorie in verschillende talen nagaan, houdt in dat men onderzoekt of een bepaalde categorie die men in een taal heeft vastgesteld, al dan niet analoog gerealiseerd wordt in andere talen (cf. Newmeyer 2010:690-692). Daar is niets mis mee, zolang men er niet van uitgaat dat zij in alle talen aanwezig *moet* zijn.

Is een categorie *essentieel*, dan heeft zij betrekking op een eigenschap van de taal die voortvloeit uit de definitie van taal. Het gaat dus om een rationeel noodzakelijk

universale; in het andere geval is de categorie niet essentieel.⁸ Essentiële categorieën zijn bijgevolg van conceptuele en algemene aard. Greenberg (1963:73) en Evans & Levinson (2009:437) spreken – enigszins misleidend – van ‘tautologieën’. Feit is dat zij niet empirisch worden afgeleid uit meerdere talen die met elkaar worden vergeleken (vandaar ook een voorkeur voor de term “essentieel” en niet “absoluut”, aangezien empirische universalia absoluut kunnen zijn, zie Dryer 1998). Het onderscheid tussen ‘thema’ en ‘rhema’ is voor Coseriu (1977:321, 331), evenals voor Greenberg (1963:74), een voorbeeld van een essentieel universeel. Men kan zich nl. geen spreken voorstellen waarbij men geen onderscheid zou maken tussen (1) het poneren van iets en (2) over het geponeerde iets prediceren. Het is van belang op te merken dat dit onderscheid niet samenvalt met het verschil tussen naamwoord en werkwoord en ook niet met het onderscheid tussen bekende en nieuwe informatie (een ‘thema’ kan bekend of nieuw zijn). Maar ‘thema’ is vooral ook niet gelijk aan ‘subject’ of ‘object’: het onderscheid tussen ‘thema’ en ‘rhema’ is enerzijds aan taal gebonden en dus niet zuiver logisch of cognitief, maar het is anderzijds niet aan specifieke morfosyntaxis gebonden. Vandaar dat men zonder tegenspraak kan zeggen dat bv. in het Dyirbal en het Acehnees het onderscheid tussen ‘thema’ en ‘rhema’ wordt gemaakt, maar daarom niet noodzakelijk ook het onderscheid tussen subject en object zoals we dat uit de Indo-Europese talen kennen. Ook het feit dat men in elke taal lexicale eenheden heeft, is volgens Coseriu een essentieel universeel. De grammaticale realisatie ervan (als woord, morfeem, deel van een holofrase, enz.) kan uiteraard opnieuw verschillen in talen, maar het feit dat sprekers van een taal lexicale eenheden, die minimale vorm/betekenis-eenheden zijn, met elkaar verbinden, is rationeel noodzakelijk (zelfs als men die eenheden ‘constructies’ noemt zoals in modern taalkundig onderzoek wel vaker gebeurt). Coseriu meent dat ook het onderscheid tussen de ‘verbale functie’ en de ‘substantief-functie’ universeel is, met dien verstande dat het woordsoortverschil (dus de functies van de beide *partes orationis*, cf. Coseriu 2004) een essentieel verschil is, terwijl het verschil tussen de woordklassen ‘werkwoord’ en ‘nomen’ niet universeel is. Zo kan men bv. in het Nootka (Sapir 1921:141-143), het Straits Salish (Evans & Levinson 2009:434) en andere talen aan de lexicale eenheden van de woordenschat in de regel geen morfosyntactische verschillen waarnemen die toelaten om van werkwoord en nomen als lexicale klassen te spreken, maar in een concrete uiting worden de ‘verbale functie’ en de ‘substantief-functie’ ook in talen als het Nootka en het Straits Salish gerealiseerd (opnieuw impliceert dit geen uitspraak over de morfosyntactische kenmerken van de zin, die kan immers ook de vorm van een woord hebben). Andere

---

⁸ Ik beperk mij in wat volgt tot ‘categorieën van taal’ in enge zin (cf. van der Auwera & Gast 2011). De notie ‘essentieel universeel’ is evenwel ruimer en omvat ook de historiciteit van taal, haar intersubjectiviteit, semanticeit en leerbaarheid, de bilateraliteit van het taalteken, enz. (Coseriu 1977:319-322).

talen, zoals het Chamorro (Chung 2012), hebben zowel neutrale als woordsoortspecifieke lexemen; vgl. Rijkhoff & Van Lier (eds.) (2013) voor verdere case studies. Het is overigens evenmin noodzakelijk dat de ‘verbale functie’ door een werkwoord wordt waargenomen (dat kan bv. ook een adjectief zijn, eventueel in combinatie met een copula), terwijl de ‘substantief-functie’ ook door een andere grammaticale categorie dan een nomen kan worden waargenomen. Het feit dat er klaarblijkelijk een sterke tendens bestaat om de ‘verbale functie’ door werkwoorden te representeren en de ‘substantief-functie’ door nomina, wijst op een sterk (statistisch) empirisch universele, wat evenwel een generalisatie is over instantiaties, geen rationele noodzaak (vgl. ook Dixon 2004 & Chung 2012 over de empirische universaliteit van substantief, werkwoord en adjectief, wat voor Haspelmath 2012 een vorm van ‘categoriaal universalisme’ is; cf. Croft 2003:183-188).

Empirische universaliteit ten slotte betekent dat van een categorie veralgemeend gezegd kan worden dat zij in alle of vele thans bekende talen voorkomt. Empirische universaliteit is dus een gradueel concept: de ene eigenschap kan men in alle beschreven talen vaststellen, de andere in de meeste talen, nog een andere in vele talen, enz. Empirische universaliteit kan niet hetzelfde logische statuut hebben als essentiële universaliteit, veeleer geldt voor empirisch universele categorieën het omgekeerde: het moet mogelijk zijn dat een taal een bepaalde categorie *niet* heeft, zelfs al kennen we vooralsnog alleen talen waarin de categorie voorkomt (tenzij het om een essentieel universele gaat). Empirische universaliteit impliceert bijgevolg inductieve generalisatie. Zo kan men bv. vaststellen dat alle tot nog toe onderzochte – gesproken – talen in hun foneembestand consonanten en vocalen hebben, tenminste één occlusief, open lettergrepen, enz. (dat geldt uiteraard niet voor gebarentalen, Evans & Levinson 2009:438). Toch zijn dat geen essentiële kenmerken van taal, want we zouden een taal zonder dgl. eigenschappen nog altijd een natuurlijke taal noemen (een volstrekt obligate klinker bij consonanten zou bv. geen categorie ‘vocaal’ vereisen, zie Coseriu 1977:323, Evans & Levinson 2009:438). De bekendste empirische universalia zijn de implicatieve universalia zoals we die vooral sinds Greenberg (1963) kennen. Maar ook al geldt de implicatiere relatie statistisch voor 100%, dan nog blijven het empirische universalia, het zijn geen essentiële universalia (tenzij aangetoond kan worden dat de implicatiere relatie rationeel noodzakelijk is, wat weinig waarschijnlijk is gezien datgene waarover implicatieve universalia doorgaans gaan, cf. Dryer 1998:140-143, Evans & Levinson 2009:437-439). Natuurlijk is elk empirisch universele een mogelijk universele, ook zonder essentieel te zijn, d.w.z. de eigenschap kan in principe in elke taal voorkomen; of dat het geval is, moet inductief worden vastgesteld.

4.2. De “hermeneutische” dimensie van taaltypologisch onderzoek

Keren we nu terug naar het Dyirbal en Acehnees. De notie subject is uiteraard een mogelijk universele, nl. als categorie die inmiddels in vele talen vastgesteld en afgebakend is. Het is m.a.w. mogelijk dat het subject van een zin ook in thans nog niet of onvoldoende beschreven talen of zelfs in elke taal kan worden onderscheiden. Om dat te bepalen, doen taalkundigen een beroep op kenmerken die zij aanwenden om de categorie af te bakenen (‘definiëren’); het is bekend dat die m.b.t. het subject complex zijn, zij verwijzen zowel naar semantische als morfosyntactische en constructionele factoren (zgn. ‘coding and behavioural properties’ met betrekking tot naamval, congruentie, reflexiviteit, ellips bij nevenschikking, enz., vgl. o.a. Keenan 1976, Newmeyer 1998, Lazard 1998, 2006, Croft 2003, Eythórsson & Barðdal 2005).

Omdat subject echter geen essentieel universele is, moet men ervan uitgaan dat er talen zonder subject bestaan, en het Dyirbal en Acehnees zijn precies zulke talen. Een belangrijke vaststelling is dan ook dat we een onderscheid moeten maken tussen de drie hypothesen over de taaloverschrijdende categorie subject die Dryer m.b.t. het Dyirbal aanhaalt (zie 3.), en wel op basis van het feit dat er een verschil bestaat tussen de genoemde drie types universalia. Stelling (ii) (“in het Dyirbal staat het subject in de absolutief”) en stelling (iii) (“alleen in het split-systeem van voornaamwoorden 1^e en 2^e persoon kan er in het Dyirbal sprake zijn van subjecten”) blijken empirisch immers niet houdbaar, maar stelling (i) (“het Dyirbal heeft geen subjecten”) is onder geen van de vernoemde drie categoriale modaliteiten verkeerd. In het Dyirbal vinden we immers geen bevestiging van de ‘coding and behavioural properties’ van subject. Er wordt weliswaar een onderscheid gemaakt tussen thema en rhema, maar er zijn geen eigenschappen die ons toelaten om subject in het Dyirbal als een grammaticale relatie af te bakenen. In zin (1) bv. is er een thema in de absolutief, maar geen subject, in (2) is er eveneens een thema in de absolutief alsook een verdere rol in de ergatief, maar er is opnieuw geen subject. Hier toch van ‘subject’ spreken, is dus hooguit taalvergelijkend zinvol, wat er op neer komt dat men een courante term aanwendt om op een ongedifferentieerde manier te verwijzen naar taalspecifiek zo onderscheiden fenomenen als ‘subject’, ‘thema’, ‘Argument 1’, ‘topic’, enz. Merk op dat alle categorieën in die zin taalvergelijkend zinvol zijn, ook diegene die volgens Dryer en Haspelmath voor de precieze en gedetailleerde beschrijving van taalspecifieke structuren worden aangewend. Dryer (1997:126-128) beschouwt bv. de concepten ‘actor’ en ‘undergoer’ als taalspecifiek adequaat in de zin van het categoriale particularisme bij de beschrijving van het Acehnees, maar ook deze ‘macrorollen’ staan voor niets anders dan voor mogelijke universalia die al dan niet van toepassing zijn op talen (wat zij kennelijk in hoge mate zijn in het Acehnees als we Durie en Dryer mogen geloven). Maar zoals Haspelmath

(2007:129) en Newmeyer (2010:690) onderkennen, zijn deze concepten in wezen van dezelfde orde als de vermaledijde concepten ‘subject’ en ‘object’, alleen worden ‘actor’ en ‘undergoer’ gedefinieerd volgens semantische afbakeningen terwijl ‘subject’ en ‘object’ concepten zijn die naast een semantische ook een morfosyntactische lading dekken, waardoor zij op een meer taalspecifieke manier moeten worden afgebakend (vgl. Stassen 2011). Wat in de taaltypologische beschrijving en de taalvergelijking reëel en wat terminologisch is, is dus geen verschil ‘in kind’, maar een verschil ‘in degree’. Daarom is het ook van belang om een onderscheid te maken tussen zuiver conceptuele categorieën (bv. ‘agens’) en de functionele eenheden die er in specifieke talen aan beantwoorden, niet elke taal heeft bv. een ‘agentief’ (Coseriu 1985:xxxi; 1987:107). Overigens kan ook m.b.t. een taal die de categorieën subject en object kent de vraag rijzen of een bepaalde constituent al dan niet een subject is (Eythórsson & Barðdal 2005).

Dat brengt ons tot een volgende vaststelling. Aangezien alle categorieën die in de analyse aan bod komen naast hun eventuele ‘reële’ statuut m.b.t. een specifieke taal ook mogelijk universeel zijn, kunnen zij aangewend worden om in de taalvergelijking empirisch vaststelbare taalspecifieke kenmerken begrijpelijk te maken. Dat is een universele van de taalwetenschap (Coseriu 1977:328-336). Een taalspecifieke analyse dient de categorieën van vorm en betekenis die een particuliere taal kenmerken duidelijk te maken, maar we stellen vast dat men op basis van de competentie in eender welke taal in staat is om gelijk welke categorie in eender welke andere taal te denken en te begrijpen. Het belangrijkste hulpmiddel daarbij is het in taaltypologisch onderzoek courante gebruik van zgn. glossen. Zij worden vaak vergezeld door parafrases *ad sensum*, zoals de ongemarkeerde Engelse parafrases van Dryer (1997), Dixon (1994) en Durie (1988) in de voorbeelden (1)-(6). Andere auteurs verkiezen de taalspecificiteit van de grammaticale constructies ook in de parafrases aan te duiden aan de hand van metatalig gemarkeerde structuren (vgl. Sapir 1921, Coseriu 1987, Lazard 2006 et al.). Zo parafraseert Coseriu (1987:104) de Japanse zin *Jirô-wa Tarô-ni yuu* als ‘bei Jirô gibt es sagen zu Tarô’ op basis van de vaststelling dat werkwoorden in het Japans avalent zijn en de syntactische relaties door de informatiestructuur van de zin bepaald worden. Dergelijke parafrases moeten een indruk verschaffen van de soms verrassende semantische opbouw van de objecttaal, maar men mag niet uit het oog verliezen dat dit precies gebeurt op basis van vertrouwde semantische concepten en structuren. Wat dus gemarkeerd overkomt in de parafrase, is meestal helemaal niet gemarkeerd in de objecttaal zelf.

Samen illustreren deze werkwijzen het “hermeneutische” gehalte van taaltypologisch onderzoek, waarin mogelijke, essentiële en empirische universalia altijd tegelijk aan bod komen. Zoals uit de glossen bij de voorbeelden (1)-(2) uit het Dyrbal blijkt, is er in die taal immers geen subject of object, aangezien de ergatief

en de absolutief in die taal geen grammaticale relaties aanduiden maar veeleer zinsrollen. Deze redenering is ook van toepassing op de split in het Dyirbal (vb. 3), maar opnieuw kan men overtuigend argumenteren dat de zgn. ‘nominatief’-constituent geen subject is maar alleen thematisch, de zgn. ‘accusatief’-constituent geen object maar alleen rhematisch, ook al vertoont (3) meer overeenkomsten met zinnen in Indo-Europese talen dan (1) en (2).

5. Besluit

Aanhangers van het categoriale particularisme menen soms dat taalwetenschappers die dit particularisme niet (of niet volledig) delen, van oordeel zijn dat grammaticale categorieën “exist independently of particular languages” (Haspelmath 2010:675; vgl. het typisch generatieve gebruik van de term “language-independent” door o.a. Newmeyer 2010:688). Naast empirische universalia mogelijke en essentiële universalia onderscheiden, impliceert echter niet dat die beide laatste types van universalia onafhankelijk van specifieke talen zouden bestaan. Haspelmath zelf lijkt overigens onzeker want hij schrijft ook dat vergelijkende concepten weliswaar onafhankelijk zijn van de reële categorieën van talen, “though of course not independent of the facts of languages” (2010:680). Hij slaagt er evenwel niet in te verduidelijken om welke “facts of languages” het dan wel gaat en hoe concepten die onafhankelijk van specifieke talen zouden zijn, daar toch ook weer afhankelijk van zijn.

De conclusie van deze bijdrage is dat het om een schijnprobleem gaat. Enerzijds kunnen de taalspecifieke en taaloverschrijdende categorieën niet onafhankelijk zijn van elkaar – het gaat veeleer om dezelfde categorieën, die echter op verschillende manieren kunnen worden toegepast, nl. op één individuele taal (taalspecifiek), op meerdere talen (crosslinguïstisch) of zelfs op alle talen. Maar omdat elke categorie altijd ook een mogelijk universele is, en dus een mogelijke categorie van *de taal* (of, preciezer: van de creativiteit van de mens als talig wezen), betekent het poneren van een categorie als reële categorie van een specifieke taal tegelijkertijd dat men die categorie een potentieel universeel statuut in de competentie van alle sprekers van eender welke taal toeschrijft. Dat verklaart dat men op basis van gelijk welke specifieke moedertaalcompetentie elke categorie in gelijk welke taal kan denken en begrijpen, zonder dat men daarbij een beroep moet doen op de generatieve notie ‘aangeboren categorie’ (die door de moderne functionele typologie als zwakgebod werd ontmaskerd, vgl. Evans & Levinson 2009:439 en ook Newmeyer 1998 voor een genuanceerdere generatieve visie op het nativisme), maar ook zonder dat men ‘externe’, algemene cognitieve en niet-taalspecifieke principes moet aannemen als enige en ultieme grond voor categorieën in talen.

Mogelijke universalia verklaren bovendien niet alleen waarom categorieën in onderscheiden mate bruikbaar kunnen zijn in taalspecifieke beschrijvingen, zij bieden ook een verklaring voor de onenigheid en discussies over welke categorieën daarbij de meest adequate zijn aangezien categorieën onderling overeenkomsten en overlappings vertonen. Ook de voorstanders van het categoriale particularisme sluiten het gebruik van dezelfde termen met betrekking tot verschillende talen niet uit, maar dat gebeurt wel om een heel andere reden dan in het categoriale universalisme van generatieve taalwetenschappers: terwijl men in het categoriale universalisme aan (bepaalde) termen een aangeboren – of volgens Dryer (1997:133) een ‘Platonische’ – realiteit toekent, gaat men er in het categoriale particularisme van uit dat crosslinguïstische concepten alleen metalinge instrumenten in de linguïstische analyse zijn en dus uitsluitend terminologische relevantie bezitten in de vergelijking van talen. Maar zo eenvoudig als het categoriale particularisme laat uitschijnen, is het nu ook weer niet. Het aanwenden van potentieel universele categorieën in de beschrijving van zeer diverse talen is immers niet hetzelfde als nagaan of bepaalde elementen een ‘subject’, een ‘werkwoord’, een ‘adjectief’, een ‘infix’, een ‘casusmorfeem’ enz. zijn (cf. Haspelmath 2007:124-125 over “category-assignment controversies”). Lawler (1988:117) bv. volgt Durie (1988) in zijn argumentatie dat men in een consistente analyse van zinnen in het Acehnees geen gebruik hoeft te maken van de categorie subject. Hij merkt echter op dat een contextuele, zinssemantische analyse van het Acehnees zoals Asyik (1987) die voorstelt en die wel gebaseerd is op de notie subject, evenzeer nuttig en ook consistent is. Of men de categorie subject hanteert of niet, hangt dus klaarblijkelijk ook af van de doelstelling van de linguïstische beschrijving. Legate (2012, 2014) heeft recent de discussie over het Acehnees weer aangezwengeld. Legates conclusie is dat Lawler, ondanks empirische fouten in zijn analyse, gelijk had met zijn stelling dat de bewuste constructie een passief is en geen ergatiefconstructie. Het is onwaarschijnlijk dat dergelijke discussies voor eens en altijd zullen worden beslecht.

Bibliografie

- ASYIK, Abdul Gani (1987). *A contextual grammar of Acehnese sentences*. PhD dissertation, University of Michigan.
- BOAS, Franz (1911). Introduction. In: Boas, Franz (ed.), *Handbook of American Indian languages, vol. 1*. Washington: Government Printing Office. 5-83.
- CASAGRANDE, Joseph B. (1963). Language universals in anthropological perspective. In: Greenberg, Joseph H. (ed.), *Universals of Language*. Cambridge, Ma.: MIT Press. 279-298.

- CHUNG, Sandra (2012). Are lexical categories universal? The view from Chamorro. *Theoretical Linguistics* 38,1-2. 1-56.
- COMRIE, Bernard (1988). Passive and voice. In: Shibatani, Masayoshi (ed.), *Passive and Voice*. Amsterdam: Benjamins. 9-23.
- COMRIE, Bernard (2013a). Alignment of Case Marking of Full Noun Phrases. In: Dryer, Matthew S. & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (<<http://wals.info/chapter/98>>, accessed on 2015-07-05).
- COMRIE, Bernard (2013b). Alignment of Case Marking of Pronouns. In: Dryer, Matthew S. & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (<<http://wals.info/chapter/99>>, accessed on 2015-07-05).
- COSERIU, Eugenio (1972). Über die Sprachtypologie Wilhelm von Humboldts. Ein Beitrag zur Kritik der sprachwissenschaftlichen Überlieferung. In: Hösle, Johannes (ed.), *Beiträge zur vergleichenden Literaturgeschichte. Festschrift für Kurt Wais zum 65. Geburtstag*. Tübingen: Niemeyer. 107-135.
- COSERIU, Eugenio (1977). Linguistic (and other) universals. In: Makkai, Adam, Valerie B. Makkai & Luigi Heilmann (eds.), *Linguistics at the Crossroads*. Padua and Lake Bluff, Ill.: Liviana & Jupiter Press. 317-346. (Franse versie 1974, Duitse versie 1975.)
- COSERIU, Eugenio (1978). Falsche und richtige Fragestellungen in der Übersetzungstheorie. In: Grähs, Lillebill, Gustav Korlén & Bertil Malmberg (eds.), *Theory and Practice of Translation*. Bern: Peter Lang. 17-32.
- COSERIU, Eugenio (1983). Sprachtypologie und Typologie von sprachlichen Verfahren. In: Faust, Manfred et al. (eds.), *Allgemeine Sprachwissenschaft, Sprachtypologie und Textlinguistik. Festschrift für Peter Hartmann*. Tübingen: Narr. 269-279.
- COSERIU, Eugenio (1985). Linguistic competence: What is it really? *The Modern Language Review* 80. xxv-xxxv.
- COSERIU, Eugenio (1987). *Formen und Funktionen. Studien zur Grammatik*. Tübingen: Niemeyer.
- COSERIU, Eugenio (2002). Wilhelm von Humboldt und die Sprachtypologie. In: Ezawa, Kennosuke et al. (eds.), *Linguistik jenseits des Strukturalismus*. Tübingen: Narr. 21-47.
- COSERIU, Eugenio (2004). On parts of speech (word categories, 'partes orationis'). *Logos and Language* 4,2. 47-60.
- CROFT, William (²2003). *Typology and Universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DIXON, Robert M. W. (1972). *The Dyirbal language of North Queensland*. Cambridge: Cambridge University Press.

- DIXON, Robert M. W. (1994). *Ergativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DIXON, Robert M. W. (2004). Adjective Classes in Typological Perspective. In: Dixon, R. M. W. & Alexandra Y. Aikhenvald (eds.), *Adjective Classes: A Cross-Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press. 1-49.
- DRYER, Matthew S. (1997). Are grammatical relations universal? In: Bybee, Joan, John Haiman & Sandra A. Thompson (eds.), *Essays on language function and language type*. Amsterdam: Benjamins. 115-143.
- DRYER, Matthew S. (1998). Why statistical universals are better than absolute universals. In: Singer, Kora et al. (eds.), *Papers from the 33rd Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society (The Panels)*. Chicago: Chicago Linguistic Society. 123-145.
- DRYER, Matthew S. (2011). The evidence for word order correlations. *Linguistic Typology* 15. 335-380.
- DRYER, Matthew S. & Martin HASPELMATH (eds.) (2013). *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology (<<http://wals.info/>>, accessed on 2015-07-05).
- DURIE, Mark (1985). *A grammar of Acehnese on the basis of a dialect of North Aceh*. Dordrecht: Foris.
- DURIE, Mark (1987). Grammatical relations in Acehnese. *Studies in Language* 11. 387-421.
- DURIE, Mark (1988). The so-called passive of Acehnese. *Language* 64. 104-113.
- EVANS, Nicholas & Stephen C. LEVINSON (2009). The myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences* 32. 429-448.
- EYTHÓRSSON, Thórhallur & Jóhanna BARÐDAL (2005). Oblique subjects: A common Germanic inheritance. *Language* 81. 824-881.
- GREENBERG, Joseph H. (1963). Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In: Greenberg, Joseph H. (ed.), *Universals of Language*. Cambridge, Ma.: MIT Press. 73-113.
- GREENBERG, Joseph H., Charles E. OSGOOD & James J. JENKINS (1963). Memorandum concerning language universals. In: Greenberg, Joseph H. (ed.), *Universals of Language*. Cambridge, Ma.: MIT Press. xv-xxvii.
- HASPELMATH, Martin (2003). The geometry of grammatical meaning: Semantic maps and cross-linguistic comparison. In: Tomasello, Michael (ed.), *The new psychology of language. Vol. 2*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum. 211-242.
- HASPELMATH, Martin (2004). Does linguistic explanation presuppose linguistic description? *Studies in Language* 28. 554-579.
- HASPELMATH, Martin (2007). Pre-established categories don't exist: Consequences for language description and typology. *Linguistic Typology* 11. 119-132.

- HASPELMATH, Martin (2010). Comparative concepts and descriptive categories in crosslinguistic studies. *Language* 86. 663-687.
- HASPELMATH, Martin (2012). Escaping ethnocentrism in the study of word-class universals. *Theoretical Linguistics* 38,1-2. 91-102.
- JACKENDOFF, Ray (2002). *Foundations of language: Brain, meaning, grammar, evolution*. Oxford: Oxford University Press.
- KEENAN, Edward L. (1976). Towards a universal definition of 'subject'. In: Li, Charles (ed.), *Subject and Topic*. New York: Academic Press. 305-333.
- LAWLER, John M. (1977). A agrees with B in Achenese: A problem for relational grammar. In: Cole, Peter & Jerrold M. Sadock (eds.), *Grammatical relations*. New York: Academic Press. 219-248.
- LAWLER, John M. (1988). On the questions of Acehnese 'passive'. *Language* 64. 114-117.
- LAZARD, Gilbert (1998). *Actancy*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- LAZARD, Gilbert (2006). *La quête des invariants interlangues: La linguistique est-elle une science?* Paris: Champion.
- LEGATE, Julie Anne (2012). Subjects in Acehnese and the nature of the passive. *Language* 88. 495-525.
- LEGATE, Julie Anne (2014). *Voice and v: Lessons from Acehnese*. Cambridge, Ma.: MIT Press.
- LEHMANN, Christian (1988). Zu Eugenio Coserius Sprachtypologie. In: Albrecht, Jörn, Jens Lüdtke & Harald Thun (eds.), *Energie und ergon. Sprachliche Variation – Sprachgeschichte – Sprachtypologie. vol. III*. Tübingen: Narr. 4-22.
- MATTHEWS, Peter H. (1997). Structural linguistics in the 1990s. *Lingua* 100. 193-203.
- MORAVCSIK, Edith A. (2007). What is universal about typology? *Linguistic Typology* 11. 27-41.
- NEWMAYER, Frederick (1998). *Language Form and Language Function*. Cambridge, Ma.: MIT Press.
- NEWMAYER, Frederick (2010). On comparative concepts and descriptive categories: A reply to Haspelmath. *Language* 86. 688-695.
- PINKER, Steven & Ray JACKENDOFF (2009). The reality of a universal language faculty. *Behavioral and Brain Sciences* 32. 465-466.
- PLANK, Frans (2007). Extent and limits of linguistic diversity as the remit of typology – but through constraints on what is diversity limited? *Linguistic Typology* 11. 43-68.
- RIJKHOFF, Jan & Eva VAN LIER (eds.) (2013). *Flexible word classes. Typological studies of underspecified parts of speech*. Oxford: Oxford University Press.
- SAPIR, Edward (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace and Co.

- SAPORTA, Sol (1963). Phoneme distribution and language universals. In: Greenberg, Joseph H. (ed.), *Universals of Language*. Cambridge, Ma.: MIT Press. 61-72.
- STASSEN, Leon (2011). The problem of cross-linguistic identification. In: Song, Jae Jung (ed.), *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press. 90-99.
- TOURY, Gideon (2012). *Descriptive Translation Studies – and beyond* (Revised edition). Amsterdam: Benjamins.
- TRABANT, Jürgen (2001). Was wissen wir, wenn wir eine Sprache können? *Philologie im Netz* 17. 45-61.
- VAN DER AUWERA, Johan & Volker GAST (2011). Categories and prototypes. In: Song, Jae Jung (ed.), *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press. 166-189.
- VAN VALIN, Robert D. (1993). A synopsis of Role and Reference Grammar. In: Van Valin, Robert D. (ed.), *Advances in Role and Reference Grammar*. Amsterdam: Benjamins. 1-164.
- WILLEMS, Klaas (2015). Polysemie und der semantische Wertbegriff seit der kognitiven Wende in der Sprachwissenschaft. In: Haßler, Gerda (ed.), *Metasprachliche Reflexion und Diskontinuität: Wendepunkte, Krisenzeiten, Umbrüche*. Münster: Nodus Publikationen. 257-271.

